

գապեթին օրինական ճամբով տեղեկացուցիր է այս դէպքի մասին, որու համար քննութիւն կը կատարուի: Մինչ այս մինչ այն Պալա Ակիի սպասուածութեան քուն պատճառները տակաւին չի պարզուած փետր. Յին Պաքուի հրապարակին վրայ տեղի կուտանայ ընդհանուր հրկու տեղացիներու մէջ, որքան Վերջնայ այն բանով որ մէկը միւսին ծանր կերպով կը վիրաւորէ: Այս պատճառով ժողովուրդին մէջ խռովութիւններ մը տեղի ունեցաւ. որմէ յետոյ բունի ոյժ գործադրուեցաւ. վիրաւոր եւ մեռեալ ընդամէնը 35 հատ է: Փետր. 7ին երկու կողմերու թշնամութիւնը սուր կերպարանք առաւ եւ զինուած յարակցութիւնները շարունակուեցան: Պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են, որպէս զի կարգը վերականգնի եւ հանրութեան հանգստութիւնը սպառնալուի:

Վերոյիշեալ հարցադրութեան պէտք է աւելցնել եւ այն թէ ընդհարումը տեղի ունեցաւ մասնատակաւ եւ հայ քաղաքներէ միջեւ: (Ռուս Գործակ.)

Պաքու 8 փետր.

Կերակրի օրէն ստորին քաղաքի գաւառական կողմերը զինուած մահմետականները կը յարձակին հայ բնակչութեան վրայ: Այդ յարձակումները սպառնալի չափեր ստացան երկուշաբթի: հարիւրաւոր սպանուած եւ շատ վիրաւորներ կան կրտսեր: Սաղաղ ազգաբնակչութիւնը սարսափի մէջ է, այսօր դրամատները գոց են Այս արհաւիրքին պատճառը ըստ երեւոյթի մին է:

(Պետերբ. Գործակ.)

Պաքու 8 փետր.

Անվերջ հրացանագութիւնը հայերու եւ մահմետականներու կողմէ կը շարունակուի: Քաղաքին մէջ առեւտուրը զարգեցաւ, սակարանը գրասենեակները եւ դպրոցները գոց են. չեն հրատարակուի լրագիրները եւ գործակալական հեռագիրները: Ընդհանուր սարսափ: (Ռուս Գործակ.)

Պաքու 9 փետր.

Չինուորական իշխանութեան գործութեամբ այս աստու հնարաւոր եղաւ հեռանդով գործել. որմէ յետոյ առանց մասնաւոր արեւնչեզութեան

հանդարտութիւն տիրեց: Հայ եւ մահմետական հոգեւորականութիւնը իշխանութեան եւ պատուաւոր քաղաքացիներու ընկերակցութեամբ զինուորներու առաջնորդութեամբ, կը շրջին քաղաքին մէջ, կը յորդորեն խաղաղիւ եւ հանդարտիւ, միանգամայն զէնքնկեց ընելով հանդիպող խումբերը:

(Պետերբ. Գործակ.)

Պաքու 9 փետր.

Այսօր կէսօրէն յետոյ հայոց եւ թաթարներու մէջ հաշտութիւն կատարուեցաւ: Բնակիչները կրկին հանգստանալ իրենց կրած սովակի եւ տաքնապալից վաղեմաններէն յետոյ երբ ըրոր կատարական եւ մասնաւոր հաստատութիւնները գոց էին, երբ սպանութիւն կողոպուտ բացէ իրոց կը կատարուէին հայերու եւ թաթարներու կողմէն, եւ քաղաքին ամէն կողմերն ալ սպանուած դիակներ կը մնային չվերցուած:

(Պետերբ. Գործակ.)

Պաքու 9 փետր.

Մահմետական եւ հայ հոգեւորականութեան ազդեցութեան ապացուցումը իշխանութիւնը կտնդ ստու հրացանագութիւնը վերջացաւ. քաղաքը կը զնդուի սովորական երեւոյթի:

(Ռուս Գործակ.)

Թիֆլիս 10 փետր.

Ստացուած տեղեկութեանց համեմատ, Պաքուի մէջ կանոնաւոր պատերազմ տեղի կունենայ: Ամէն րոպէ Հրազէն կը պարպուի: Սպանուած եւ վիրաւորուած հարիւրաւորներ կը հաշուին. դիակները փողոցին վրայ ինկած են առանց վերցուելու:

Կեանքը կանգ առաւ, ուսումնարաններ, խանութներ, եւ ուրիշ տեղերը գոցուած են, Մասնաւոր տները բերքի են վերածուած: Ոչ ոք կը յանդգնի տնէն դուրս ելնել: Սարսափը տիրած է ամենուրեք կայարանի ծառայողները կը հսկեն անփոփոխ, որք հնարաւորութէն չունին հեռանալու վախնալով որ պիտի վտանգուին, Սպանուելիքն եկած գնացքներով (թրէն) ժամանեցին հարիւրաւոր զինուած մահմետականներ. որք այս տեղ իսկ սկսան հրազէն պարպել:

Հոն զարկաններու տեղիէ է, մասնաւորապէս իտալացիներ եւ բոլոնացիներ կը բնակին: Տուներն աժան ըլլալով դարտակ տեղ չը կայ. տուն տան վրայ բարձրած, լեփեցուց են: Առտուն մուծն ու լուսուն սակայն, կուր բնակչութիւնով փողոցը յանկարծ կը դարձնուի, տեսնելու է այդ մարդիկ տղաքներ, կնիկ, աղջիկ պատերու տակէն ստուերներու պէս կանցնին, անութիւններու տակ ճաշ պաշարը զարկած՝ դէպի գործարանները, դէպի այն կողմ, ուր սուրիչներ կը պոռան իրենց սուր եւ հոգեան ձայնով՝ աշխատաւոր բազուկները դէպի գործարան կանչելու: Շատերն սկսան վազել, որոնց գործարանները հեռու է եւ ուշ են մտադած. հինգ տասը վայրկեան եւ անա փողոցը ամառացաւ: Ամբողջ օրը անկէ երախաներու խժուկը եւ լացը կը լը սուրին երբեմն որ կը յայտնեն թէ

Այս գնացքները փոխուեցան, Երկաթուղու վարչութիւնը արտակարգ գնացքով ուղարկեց զրկեց իր ծառայողներուն, Բնակչութեան մեծ մասը անօթի է: Չարագործները օգտուելով ընդհանուր խռովանքով ենէն կը կողոպտեն խաղաղ բնակիչներուն տները: Ոստիկանութիւնը եւ փոքրաթիւ զօրքը անկարող է ճնշել շարժումը: Թիֆլիսի քաղաքապետը վերջին վրէժով կողոպտի կտուրապատեան՝ զօրավար Մալմազին ներկայացուց տեղեկագիր մը որով կը խնդրէր որ իր անձնական հեղինակութեամբ միջնորդէր որ Պաքուի կատարած վերջ գտնէր: Եոյն բանը խնդրեց նաեւ Աթաշնորդը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի պատուէրին համաձայն, Անդրկովկասեան Շէյխ Իւլ Իսլամը մեկնեցաւ Պաքու, որպէս զի խօսքով եւ բարոյական քարոզներով ներգործէ Պաքուի Մահմետականներուն վրայ: Պաքուէն հեռագիր է ստացուած թէ Մահմետական եւ Հայոց միացեալ հոգեւորականութիւնը նահանգապետին եւ պատուաւոր քաղաքացիներուն հետ, իր գործունէութեամբ կրցաւ բոլորովին հանդարտեցնել քաղաքը: Տակաւին ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին: (Ռուս. Գործակ.)

ԱՐԻՆԻՆ ՈՒՐՈՒՎԱԿԱՆԸ

Բազմազան ու բազմաձայն եղան մեծ իշխան Սէրկէյի դէպի օրը Գրն դուստրն թողած հետեւանքներն ու տպաւորութիւնները, ո՛չ այնքան մասուրն կամ ժողովրդին, որքան կայսերական, իշխանական, դքսական եւ այլ բարձրաստիճակու աստիճանաւորներու ջնկատին վրայ:

Սօսկուալի այդ արդարավճիռ պատժին չը յաջորդեց ամբողջին անհրաժեշտ զահանդում մը. սարսափահար սմբում մը, այլ եւ ընդհակառակը, հրճուանք ջնճութիւն. ու, աւելին, վրէժի աստիճան մը եւս զրքուում, միւս նմաններն ալ միեւնոյն բազդին օր մը, ժամ մը առաւել շուտ արժանացնելու չը տեսնուած մոլեղին ծարաւ, Յարի ողբերգական «մանիֆէստ»-ին հեզնական ու ծաղրիչ պատասխան եւ վերջապէս, ամէն կողմէ, ամեն շրթնէ բառ մը. խօսք մը միայն — «մահ, մահ — բոլոր անոնց, որոնք

հոն տուն ու տնուր բնտանիքներ կան. Օրան մէջ թռչունները երամբամ կողքան դադար առնելու, երկնքի մէջ կրկայն թռչելէ յետոյ, կը սկսին զիրար կոցել. թթուրիւ, երգելու յետոյ իրարու ետեւ կը թռչին կրկին խաղաղ կապուտակ երկինքը: Ղարիպ կնիկները այն ժամանակ դուրս կուգան՝ թռչուններուն հարցնելու թէ «եւր աշխարհէն ի՞նչ իրապրիկ ունիք...»: Բարի կնիկները միտ կը նետեն բակերը, որպէս զի թռչունները հաւաքեն: «Թռչուններուն ջուր ու կուտ տալ ողորմութիւն է» կըսէին, եւ յուսալիք ակնկալութիւնով աչքերնին ճամբան կը սպասէին որ թռչունները օր մը չէ օր մը կանանչ խոտ մը կամ ծարի ճիւղ մը փրցուցած կը բերեն իրենց հայրենիքի սարերէն ու դուռերէն: Օրը կը լրանայ կամաց կամաց, ա-

կուգին ժողովուրդը ճնշել, որոնք կուգին հաւածական ամբողջ հարրադատահարիլ, կեղեքել, չթացնել եւ մահացնել...

Տակաւին կայսերական ու իշխանական աչքերու արցունքները չըչորցած՝ արդէն կոչեր ու թողնելուներ սկսան ցրուիլ այդ միեւնոյն եւ սարբեր արարքներու շարունակական եւ անընդհատ ձեռնարկումին համար եւ շուարած ցարական բանալի իր մահատիպար երկաթէ ձեռքերուն հետ կորանցան նաեւ իր սեփական գլուխը:

Յունվար 22ի եւ յետագայ արիւնագան օրերուն անմիջապէս յաջորդող այս ժողովրդական արդարագաղ պատճաճելը շնորհուց անգին ամբողջ սուբեթով եւ գնդակներով հալածելու պատգամներ զրկող հրէշները, մէկ-մէկ անկին սմբեցուց կոտորուող կնիկներու եւ երեխաներու վայնասունը հեզնող ու անոնց աղերսանքներուն հանդէպ պար բռնող գազանները:

Ուրեմն բոմբիւնը մահաշուք երկրւղ մը սփռեց ու սեւ ուրուականի մը նման սկսաւ հալածել այդ բարբարոս մարդու թեան յետնագոյն մընացողները:

Դարձուցէք աչքերնիդ հեղ մը Ռուսաստանի վրայ... Վատմիր ճիւղաղ, որ իր բանակին մեծագործութիւններով կը պանծար քանի մը օր առաջ միայն, այսօր, ուսմբին ձայնը լսելէն ի վեր՝ անկողնէն չէ ելած տակաւին եւ. օրէ օր հիւանդութեան (!) սաստկացումը կը բոթէ դուրսիներուն... որպէս թէ այդքան միամիտ ըլլար հասարակութիւնը՝ ատանկ ծիծաղաշարժ կատակերցութեանց հաւատալու համար... Սրբազուխ սաղայէլ թօպտոնոսցէվ, իր ստացած առաջին հարուածին անյաշող փորձին վերջիշուովը սահմուկած՝ այսօր կանցի ամիսը, որ քաջուած է անկին մը եւ իր բացակայութեան պատճառը ծանր հիւանդութեան (!) կը վերադրէ, մինչ գաղան Դրբովը պոնիկի մը աղտոտ քամահեծէլին այդ վրժանքը որ մարմնացուցած է իր մէջ մարդկային հրէշուութեանց եւ գաղտնութեանց ամէն մէկ ստոր բնազի, զեռ յանի մը օր անաջ ստացած գաւազանի մէկ երկու հարուածներէն խելագարած ու սարսափահար՝ չը հաւհարձակիր սրջն գուրս գալ...

Այո՛, այս եւ զեռ ասոնց նման սասանակներ, որոնք յուվար 22ին սփողոցները կը մաքրէին ու սնկ-

րեւը ծնած ուկրաինոսի մտայլ փրփրուտ կահակներուն ծոցէն, քաղաքի վրային շրջանն բրած, կը ծածկուի հեռուն, անտառներու ետին, իր երկայն բոցոտ ճաշերը ձգելով րոպէ մը եկեղեցիներու զանգակատաններուն եւ գործարաններու երկայն ծխնիներու կատարներուն, Թարդիկ չի հասկցան թէ իր ինչպէս եկաւ, ինչպէս անցաւ... Յանկարծ սթիչներն են որ կը սկսին պոռալ. բիրաւ որ մարդիկ ամբողջ օրը բանտարկուած գործարաններու ցարչելի կեղտոտ միջնորտին մէջ իրարու ետեւէ, գուրս կը թափուին, դէպի տուն: Այն ատեն քաղաքը կը սկսի ձանձաղ մարդերու երթեւեկութիւնը կուտնալ հեռուցեալ, ամբողջ օրը արեւաշխարհի երես չի տեսնող ժողովուրդը իբր շուշը կտունէ եւ կը պատարաստուի վաղապատեան, Ամէն կողմ, սուրիչներն անցուն հսկիչա

ՂՈՐԻՊԻՆ ԿԵԱՒԷՆ

(ՀՈՂԻՆ ԶՍԵ Ը)

«Ա՛խ, հողին ջրին սեռնի...»

Փարմա փողոցը իր երկայն ու նեղ լիկ անցքով, մութ անկիւն մըն է քաղաքին մէկ կողմը: Տուները երկյարկ է, ցած, կիսովին ներկաթափ, պատուհաններ փլփկած. անձրեւն ու ձիւնը անընդհատ ձեռած, աւրած են անոնց զեղեկութիւնը եւ մինչչեւ այսօր նորոգելի ձեռք չեն տեսնի: Կոնաւուրի նոյն պատած այս բնակարաններու առջեւ քանի մը ծառներ անիւր ու ձերագեր են, իրենց ճիւղերը տարտղնելով տուներու եւ ճամբուն վրայ եւ քանի մը մացառապատ տունկեր զեռ նոր կանչցած են:

զուկներ կը վառակեն... այսօր էրր տեսան թէ ժողովուրդը իրապէս չէ ան ինչ որ իրենք կը կարծէին, թէ ան գիտէ իր վրէժը լուծել ամէն գրեթէ, պակասը պատեց գիրքներ, հեւթիմայի՛ր պատկեր... կը կարծեն, իրենց խղճալի գատողութիւնով, այդ կերպով խոյս տալ սպաս նացող հարուածէն:

Սակայն, ինչպէս վերջերս կըսէր ոռու յեղափոխական գլխաւոր մը, ցարը ու ցարակները իրենց բովանդակ բանալով անկարող են կեանքերին ապահովել և հանգիստ մընալ, եթէ երբէք մահավճիռը տըրւած է անոնց, Այսպէս՝ Բլէվէ արտաքինապէս արհամարհելով յեղափոխութիւնը ու յեղափոխականները եւ անոնց շքոյութեան վրայ ծիծաղելով հանդերձ, իր ետեւէն ու առջեւէն ձկնատ մը պահպանելու համար տարեկան անուագն կը վաճառէր 800000 ռուբլի, խորհեցող թէ ասոնք պիտի կրնային ապահովել ու պաշտպանել իր կեանքը եւ սակայն... իրողութիւնը բացայայտ կանգնած է:

Նոյնը կընէր և Սէրկէյ, վերջին պահուն, Մոսկուայի ոստիկանութիւնը խրատած էր զալ ու բնակիլ Գրեմիլի պալատը, ուր, քաղաքին կեղծողը գտնուելով՝ աւելի վստահելի եւ ազդեցիկ միջոցներ կարող էին ձեռք առնուիլ իր սեպական ապահովութեան համար... ու այն համակերպեալ այդ խորհուրդին, կարծեց խուսափել վրէժի հարուածէն, բայց մահավճիռը ընդունած էր եւ կինը, որմէ խնդրած էին երբեք չընկերանալ անոր պտղատներուն, հաւատարով այդ նախազուգուութեան, սկսած էր ի գործ դնել զայն, մինչ Սէրկէյ, կըսուի թէ, կտոք նստած պահուն սովորութիւն ըրած էր միշտ է՛ն աննկատելի անկիւն մը անթիլ, իր խուսափելը ծածկելու համար...

Օ՛, ախոր ու ախար մտահոգութիւններ, որոնք սահմանուած էին, ինչպէս եւ են տակաւին, ուսմբի մը բոպէական ազդեցութեան տակ օտը ցնցիլ տիրող մարմնամասերուն նման:

Ծագը եղկելիքութեան բարձրակէտին հարցած է, իր բնածին սիմպոլիք ապուշովիքը պնքան յառաջ գացած է, օր գիտ անգոր է չարիւք քէն անէն ու աղբիւրը տեսնել պարզ աչքով եւ անոր առջքը առնելու միջոց մը խորհիլ, փոխանակ լացերով ժամանակ վատնելու այս կամ այն գազանէն խորհուրդ փնտոելու:

ներն են բոլոր աշխատաւորներուն, բայց շուտուն զէմ, երբ անոնք իրենց ձայնը կը ձգեն, առնիքը կը պարպւին, ո՛վ որ ուշանայ, վա՛յ անոր...:

Գործարանի ճնշող, խեղդող մթնոլորտը իր երկայն ժամերով կը քամէ կը ցամքեցնէ ժողովրդին արիւնը, գրամակուլ փորձարանատէրը, տարները բազմապատկելու անհուն տնջով, կը քայէ մեծ ու պղտկեթ թարմ առողջ կեանքերը զէպի գործարանէ՛ր կը լծէ զանոնք մեքենաներուն՝ որ կուրին, որ թոյնին երեք տրական հոսանքին հետ, ո՛վ որ չի հնազանդիր այս անողոք օրէնքին, ո՛վ չի մտներ բանտերու այս խուլ ու խոնաւ նկուղները եւ բազուկներ չի շարժեր անոր հաց օջ ջուր չկայ...:

Գործարաններու մխտո մահահոտ գոնիւրուն վրայ, անբեւոյթ ձեռք մը սեւ տարերով արձանագրած է

Վախը այն ատիճակն, տիրած է վրանին, որ նոյն իսկ համարձակուկութիւն չունեցան թաղման հանդէսը օրինաւոր կերպով մը կատարել, եւ ինչպէս կը հազարադուր, առայժմ թաղելով Բրէմիլի մատրան մէջ, մտադիր են զէթ մէկ երկու ամիս սպասելով վերջը հանդիսաւոր կերպով Ս. Բեթերոպուրկ բերել մարմնոյն միացորդները, ոտքերէն եւ թեւերէն քանի մը կտոր, որ, եթէ քիչ մը խելք ունենան կրնան աւելի օգտակար նպատակի մը ծառայեցնել: Այս յետաձգումը կըլլայ այն յոյսով, որ թերեւս մինչեւ այդ օր փոթորկած վրէժառու հոգիները քիչ հանդարտին եւ իրենց «Սիրելիին թագման ասոնք չը խանգարուի...»

Սյո՛, ուսմբին ու արիւնին ուրաւկանը չար ոգիի մը նման կը հաշտած է այդ թշուառականները, ու իրենք կըզգան, կը տեսնեն այդ, բայց, տակա ին քաջութիւնը չունին խոստովանելու, հրաժարուելու, որովհետեւ ինչպէս կերեւի Գալիլայուած գլուխները դեռ շատ աննշան են իրենցմէ թափուած արիւնը դեռ խիստ փոքրաքանակ, սակայն կասկած չըկայ, օր սկսուած գործը այրեւս չը պիտի կտուրի եւ պիտի անդառնալիքէն շարունակուի մինչեւ որ զողանջէ հիւսիսային այդ մարդակուլ ինքնակալութեան յուսաշքնոր մահազանցը, մինչեւ որ ծագի հարիւր միլիոն ընկճուած ու գետնահարուած ժողովրդի ազատագրութեան կարմիր Արշալոյսը:

«Ազատութիւն կամ մահ» — այս է եղած բոլոր ստրուկ հալածեալներուն ազազակը եւ անոր միայն վիճակուած ի թօթուել իր լուծը, որ ընդունակ է առանց ընդհատումի որոտալ այդ ազազակը տիրականօրէն:

Մ. ՅՈՒԱԿ

ՆՍՍԱԿ ԱՍԵՐԻԿԱՅԵՆ

Նէշուէ, 14 փետր. 1905

Տարունի թշուառներուն համար բացուած հանգանակութիւնները դեռ կը շարունակուին, սակայն ոչ այնքան արագ և ուժեղ թափով մը՝ ինչ որ էր տակից շարժման արագ, նախընթաց թղթակցութեամբ մը բաւական ընդարձակ գրանց էր արդէն այդ մասին, և համադրու կերպով ցոյց պըւած էր որ հայ գործա-

կարծես այս վճռական անողորմ խօսքերը:

Ո՛վ մարդիկներ, ներսը յոյսով մի մտնէք,

Տուէք ձեր ուժն ու արիւնը...

Չեզր կուտամ հաց ու ջուր...

Չարքի փողոցն ալ կանքնայ տիրալիր բոյնները կենդանացան իսկոյն, առտուն պատերու տակէ անցնող գործաւոր բանակը վերագործուած ուժ ու հոգի կորսուած, յլատուած: Երեկոյթիւն յետոյ զարկաղորդութիւն ընտանիքներն են, ժողոված, մէկը միւսին տուն, իրենց օրուան աշխատութիւնը, հայրենիքէն եկած խապրիկները իրարու հազարդելու, հոն ամէն տուն իր պատմութիւնն ունի հեռու աստղերու տակ ուր քեզ օր մը խեղճուկ երգիքին տակ ճրագ մը կը պըւալար, Ամէն ազգի իր ժամն ու սըրբազայրը ունի, իր կախարհ արտը իրպապերը ու կորնիքը, և արքնք ան-

որը չի խնայիր իր արիւն քրտինքի արդիւնքը եղող տօլարները, որովհետեւ ան զպացած է վտանգիէ մեծութիւնը, և ինչպէս միշտ այս անգամ ևս չի կրնար անտարբեր մընալ, այո՛ շատ ճիշդ է, եւ գործը ինքնին կհաւ ապացուցանելու առ:

Հնգհանուր կարծիքը այն է որ մինչեւ այժմ եղած հանգանակութեան գուժարը հասած ըլլալ մտտաւորապէս 4-5 հազար տայէսի, 20 կամ 25 հազար ֆրանքի, ինչպէս կիւմանաք անդական թերթերէն հաւաքուած դրամները օրը օրին արդէն փոխադրուած են թշուառութեան վայրը, Տարուն և Սասուն, այլեւայլ միջոցներով, ու կը լաշխուին հաւասարապէս բոլոր թշուառներուն:

«Հայրենիք»ը մասնաւոր սիւնակ մը բացած է այս մասին և շատեր իրենց լուծման կը զրկեն ուղղակի անոր, կարգ մը մարդիկ որոնք իրենց շարագուշակ վայնասուններով ունացին և ամիսներով ու շարաթներով իրենց թերթին նիւթ դարձուցին Տարունի վերջին դժբաղուութիւնը, եւ իրենց ամողջ թոյնը թափեցին Հ. Յ. Դահնակցութեան հասցէին, այն մարդիկը կըսեմ—ինչպէս ասկէ առաջ ալ գրած եմ—հազիւ կարողացան մէկ անգամ մը երկու խօսք ըսել «Սասունին համար» միւսեւոյն ատեն սակայն աւելորդ չի համարեցին այլեւայլ քաղաքներու մէջ արգելք հանդիսանալու Սասունի թշուառներուն օգնելու գործին, այսպէս Լօվէլ որ տեղին հոգաբարձութիւնը նախաձեռնարկ եղած և հրապարակային ժողով մը ստորքած էր հանգանակութիւն մը ընելու նպատակաւ, իրենք արգելք հանդիսացան և կոխ մը յարուցին՝ որ ոչ միայն հանգանակութեան գործը խափանեցաւ, այլեւ քիչ միւսը որ նոյնիսկ մարդիկ սպաննուէին:

Չպիտի ուզէի այս իծնէ հակայն զափոխականներու մասին խօսք մը անգամ ըսել, եթէ այս տօլարները ճիշտը չլինէր իրենց երիմիականերով ցոյց տալ հայ հասարակութեան թէ իրենք Սասունը կը հոգային» (1) և այլն: Գանի որ գործը ինքնին եկաւ ցուցնելու և դիմաթափ ընելու Համթի հայ ծառայները, ես կը կարծեմ որ ալ շարժեր ասոնց համար էջեր նուիրել և պարագ ժամանակ վատնել:

Իսկ ինչ դիրք բռնեցին մեր հայրուստները և կամ ունեւոր դասակարգը, աճա հարց ՎԸ որ կը ցը-

ցուի այսօր բոլոր հայերու առջեւ, հայ հարուստը և կամ ունեւոր դասակարգը ինչպէս միշտ և ամեն գործերու հանպէպ, նոյնպէս ալ ասոր ցաւով պէտք է արձանագրել որ միաց բոլորովին անտարբեր կը քարացած, գանուեցաւ միայն մարդ մը յանձին տար Թովհանդէս Թալաշանճեանի, որ քիչ թէ շատ մասնակցեցաւ Նիւ-Եօրքի հայ գաղութին բացած հանգանակութեան:

Ինչով բացատրել հայ հարուստի այս ոճրագործական ընթացքը, ինչով բացատրել այս անասնացած խրճարակի ցոյց տուած չէզոքութիւնը անգային ձեռնարկին Հայ արիւնք առնող հաս կը հոսի, հայ պատիւը հայ նամուսը միշտ կանարգութիւն, բայց դարձեալ ինք անզգայ կը միայ այս բոլորի հանդէպ, հայ կտրիճը տարիներով կը հեծէ թշնամոյն բանար, կանարգէ կախազան և այլն զրկանքներ միմիայն այն նպատակաւ որ ցոյց տայ թշնամուն թէ ինքը գիտէ քայտար մենիլ իր ազգային պատիւը բարձր պահելու համար, բայց դարձեալ ինքը (հայ հարուստը) չի զգածուիր բնաւ եւ կը շարունակէ իր պատճառարտնութիւնները արդարօցնելու համար իր քրիճքը ով անի մանալի անտարբերութիւն:

Ե՛րբ պիտի հասկնան հայ հարուստները իրենց ըրած այդ ոճրագործութիւնը, ե՛րբ պիտի հասկնան վերջապէս թէ այլ եւ այլ տեղեր եկեղեցի չինելով և անոնց ճակատը իրենց անունը կրօշմելով, իրենց ազգային ու հայրենասիրական պարտականութիւնը կատարած չեն ըլլար, եկեղեցի չինելը հայրենասիրական գործ մը չէ և չի կրնար ըլլալ, երբ անդին Մայր հայաստանի մէջ մեր բոլոր եկեղեցիները բախտով կը վերածուին ու ամէն կերպով կանարգութիւն ինչ պիտի ընենք արտասահմանի մէջ եկեղեցի չինելը, փոխանակ արտասահմանի մէջ եկեղեցի չինելու մեր հայ հարուստները շատ լաւ եւ իւրաքանչեք գործ մը ըրած պիտի ըլլան, եթէ իրենք եւս մեզի պէս փարին հայ ազատագրութեան մեծ գործին:

(Շարունակելի)

ՅԱԿՈՒ 4. 2. ԿՈՐՈՊԹԵՏԵԱՆ, (Ստրուգ) ՂՍՈՒՄ

Չանազան ընկերութեանց արժեթղթեր կը գնէ:

աշխարհ, Մորմոքի ձայները բարձրացան խեղդելով լուռ միլիոն կապոտոր:

Այս բոլոր ուրախ եւ վշտալիկ հեծկոտոցները չեն մեանիր այսօր ժրթութեան մէջ, անոնք հազարաւոր մարդոց օրով ու անէճքով լեցուն կը թուչին զէպի արեւելք տառապանքն ու հալածանքը ծնող այն երկու որջերը, իրենց արդար զայրոյթի թոյնը թափելու անոնց գլխին, որ խազող երկիրները դժոխք դարձուցին, տուն ու տնւորներ անտուն անճրագ...:

(Շարունակելի)

ԿԱՐՈՆ ԿԱԶԱՆԱՆ
ԱՐՏԱՍԻԱԶՄԱՆ
—)o(—

Յունվար 9/22 արևմտահայ օրենքի գրեթե շաբաթ մը վերջը բարիզեան օրաթերթերէն «Բըթի Բարիզիէն» նուիրելով ընդարձակ խմբագրական մը կարծիք հանային վրայ, ի միջի այլոց կը յայտարարէր թէ՛ կարծիք այդ զարհուրելի կոտորածէն մէկ երկու օր վերջ կազմելով ժողով մը իր բանւորներուն մէջ լացով ողբացած էր իրենց ծանր յուսախարութիւնը ցարի կառավարութեան նկատմամբ և անհրաժեշտ համարած իր առժամայ բացակայութիւնը, անցնելու համար արտասահման՝ գործելը աւելի զօրեղ ու ազդեցիկ հիմքերու վրայ հաստատելու համար Ու այդ միեւնոյն օրը, ծպտուած կը թողու Բեթերսպուրկը, կանցնի սահմանադուրը և կուզուի Յիւրիս, Ժրնէվ եւն. Սոյն լուրը հաղորդած էր նոյն թերթի Ս. Բեթերսպուրկ սեփական թղթակից պ. Բօլ Լէկարտիէր, որուն յայտնած էին քահանայ կարծիքը գործակից ընկերներէն ու մանր ։

Մենք, սակայն, կարեւորութիւն չընծայեցինք այս անդիկութեան լոկ այն պատճառով որ թերեւս լրատուներուն նպատակն էր այդ կերպով ուսու կառավարութեան հետապնդութեան խիստ միջոցները մեղմացնել և աւելի պակաս չափով զբաղեցնել տալ զայն կարծիքի ձեռքակալութեան խնդրով ։ Բայց այսօր շատ բացայայտ է, որ կարծիք Ս. Բեթերսպուրկի չէ, և ոչ միայն հոն չէ, այլ բացակայ է նաեւ Ռուսաստանէն ու կը գտնուի Եւրոպայի ծանօթ անկիւններէն մէկը թէեւ բացարձակապէս ծպտուած և անծանօթ ու է մէկուն, բացի անոնցմէ, որոնց հետ մասնաւոր ու անհրաժեշտ գործեր ունի կարգադրելիք, Ու այդ գործերու անպայման յաջողութեան սիրոյն հարկադրուած է Եւրոպայի հետաքրքիր մամուլի ներկայացուցիչներու աչքէն հեռու մնալ ։

Շարունակելի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

Լօնտոնի թուրք գետպանը Բարձր. Իրան հաղորդեր է որ Անգլիա պետութեանց հետ բանակցութեան մէջ կը գտնուի Էտիրնէի նահանգին մէջ ալ ուստիկանութեան վերաբերեալ բարեւորողութիւններ ըլլան ։ Պետութիւններու միջամտութիւնը ի գերեւ հանելու համար սուլթան իր րատեով մը կը հրամայէ որ ու-

ստիկանական բարենորոգումները կատարուին և Էտիրնէի նահանգին մէջ ։

ՌՈՒՍԻԱ

Ռուսական Լեհաստանը ամբողջովին պաշարողական վիճակի մէջ գրուած է ։

— Պաթումի մէջ հայերի եւ թուրքերի միջեւ ընդհարում տեղի ունեցեր է ։ 700 հոգի թուրքեր կը պատրաստուին գաղթել Ճանկաստան ։

— Իգտիրի մէջ սպանուեր է ուստիկանական պաշտօնեայ Բնուտով, իսկ Վաղարշապատի մէջ տանուտէրը Երկուքն սպանողներն ալ ձերբակալուած չեն եւ անյայտ են ։

— Մաքսիմ Կորքիյ բանտէն ազատուելով ուզեր է Կրիմերթալ խանգարուած առողջութիւնը վերականգնելու, բայց կառավարութիւնը չէ թողած ։

— Փետր. 15ին Բեթերսպուրկէն կը հեռագրեն թէ Սէրկիյ իշխանը սպաննողը Բարիզէն եկած է ։

— Մոսկուայի ուստիկանութիւնը զէնքերու և ումբերու պահեստ մը գտեր է ։

— Փէնէրալ Մաքսիմովիչ կովկասեան զօրաց զլխաւոր հրամանատար կարգուած է ։

— Երկրագործական նախարար Էրմօլօֆ ռահմանագրութեան նախագիծ մը պատրաստեր և Սարին ներկայացուցեր է ։ Կըսեն թէ Սարը հաւանութիւն տուած է և յանձնած յանձնախմբի մը որ զայն մշակէ ։

— Յարսկոյէ Սէլոյի մէջ անծանօթ անձ մը ձերբակալուեր են ։ Որուն քով ատրճանակ մը գըտնուեր է ։ Կըսեն որ Սարին զէմ դաւադրութիւն կայ ։

— Բեթերսպուրկէն Բարիզեան թերթի մը կը հեռագրեն որ Ելեմտից նախարարը իրօք պիտի հրաժարի Խրէբովին հետ ունեցած ընդհարումի պատճառով ։

— Բեթերսպուրկէն Փետր. 17ին կը հեռագրեն որ զօրավար Կրիւպէրկ պիտի ներկայանայ զինւորական հարցաքննիչ գատարանի մը, որ պիտի կազմուի հռչակաւոր Տրուկօմիբովէն եւ Լիբովիցիյէն ցարին նախագահութեամբ ։

— Բեթերսպուրկի Բարիզեան թերթերու թղթակիցները կը հաղորդեն որ հոն յոռետես լուրեր կը պտտին Մանչուրիոյ մէջ եղած պատերազմական վերջին գործողութիւններու մասին ։ Կըսեն որ 50 օրուան մէջ ռուսները 8000 սարք կորսնցուցած են ։

— Պիուս Թերթը գաղթած է «կառավարութիւն չունինք» նախաջողուածի մը պատճառով ։

ՃԱՌՈՒՄ

Ներքին փոխառութիւն մը կը ներուեր է 250 միլիոն ֆրանքի ։

— Թօքիօյէն կը հաղորդեն որ նախարարապետ կոմս Գացուրա ճառ մը խօսեր է բարձրագոյն պաշտօնեաներու ներկայութեան որուն մէջ նկատուեր է այն դժուարութիւնները զորս ճարտար կը կրէ ուժեղ հակառակորդի մը գէմ մղած պատերազմին մէջ, աւելցուցեր է որ Բորթ Արթուրի անկումէն վերջ, որը ծանր հարուած մըն Ռուսիոյ համար, այդ դժուարութիւնները որոշ չափով մեղմացած են ։

Ճարտար պէտք է որ պատերազմը շարունակէ, որովհետեւ վերջնական նպատակին դեռ հասած չէ. ու մէկ տարուան յաջող պատերազմը կապացուցանէ որ ճարտար միջոցներ ունի պատերազմը, արունակելու ։

ՌՈՒՍ—ՃԱՌՈՒՄԱԿԱՆ
Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ

Իէյթերի գործակալութիւնը Բուրօքի բանակէն կը հեռագրէ որ 12ին ճարտարիները մեծ յաջմանակ մը տարեր են ռուս մէնէրալ Ռէնէնկամֆիի վրայ ։

— Նովոյէ Վրէմիան կիմանայ որ 600 ճարտարիներ և 3000 խունխուներ կը շարժին գէպի Յիցկար ։

Փոքրիկ վաշտեր մեկներ են գէպի հիւսիս Սիբիրեան Կրկաթուղին խորտակելու նպատակով ։

— Նիւչվանկէն փետր. 16ին կը հեռագրեն որ հոն լուր կը պատի թէ Բուրօքի գէպի հիւսիս կը յառաջանայ ռուսերուն հաղորդակցութիւնը Վլատիվօսթօքի հետ խզելու համար ։

— Բարիզէն փետր. 17ին կը հեռագրեն թէ ըստ Պիթի Բարիզիէնի մէկ հեռագրին զօրավար Լիւնէվիչի զօրաբանակը մեծ պարտութիւն կրեր է Բուրօքիէն, ճարտարիները կը յառաջանան գէպի Մուքտէն ։

— Պէքո տը Բարիթի թերթը Բեթերսպուրկէն կիմանայ որ ճարտարներ և խունխուներու միացած զօրաբաժինը մը Թէլիշի քով օդը հաներ է կամուրջ մը, որ 1200 մէթր երկայնութիւն ունի ։

— Շթուէլ փետր. 16ի առաւօտը Բեթերսպուրկ հասեր եւ մեծ համակրական ցոյցերու արժանացեր է ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տօքթօն Թրոսեան կընդունի աւելն տեսակ հիւանդներ, կէսօրէն վերջը ժամը Չէն մինչեւ 4 Ինակարանն է
Փողոց Տունաւարա թիւ 3

ՄՐԱՅ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Հայկական Գերկայացում Ինկասօ

ՍԱՌՈՒՆԻ ՏԱՌԱՊԵԼՈՑ

Վառնայի ԳՈՂԹԱՆ խումբը ի նպաստ Սասունի տառապելոց ներկայացում մը պիտի տայ յառաջիկայ երեքշաբթի ամսոյս 22ի երեկոյին ։

Համոզուած ենք թէ Վառնայի հայ հասարակութիւնը իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ գէպի Սասունի թշուառները ։

ՅԱՆՉՆԱԿՈՒՄԲ

ԲԱՑԻԱՆ Է ԲԱԺԱՆՈՐԻԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ե. Տրակաւանի
«Ա Տ Ր Պ Ա Տ Ա Կ Ա Ն»
Պատկերագրող ծովածուի

«Ատրպատական» պարունակում է իր մէջ մի շարք յօդուածներ (թւով 30 35) որոնք զանազան ժամանակներու մէջ են տեսել պարբերական հրատարակութիւններին մէջ, մեծագոյն մասը ՄՈՒՐՃ ամսագրում, կը լինեն նաեւ նոր դուրսեր, իսկ արտատպումները լոյս տեսնելու են նոր սրբագրութեամբ աւելի ընդարձակած և ճիւղացրած ։ Գիրքը՝ որ տպագրուելու է Թիֆլիզում, ունենալու է 450—50; էջ, 50—60 արկեր և տեսարաններ ։

Բաժանորդագրին է Ռուսաստանում 1 ր. 50 կոպէկ ։ Պարսկաստանում 1 թուման, իսկ Արտասահմանում 5 ֆրանք, Բաժանորդը կանխիկ է. լոյս տեսնելուց յետոյ գրքի գինը կարող է զգալի կերպով բարձրանալ ։

Բաժանորդագրութիւնը ընդունում է ։

Ռուսաստանում—Թիֆլիզում աւելի մէջ տպարանում ։ Բազում Պ Տրակաւանի Ռաշտաճեանի մօտ ։ Երեւանում Սարգիս Օհանջանեանի մօտ ։ Բոսնով դօնի վրայ Պ. Չաքար Ռուսաստանի մօտ Բաթումում Սողոմոն Յարունի մօտ ։

Պարսկաստանում—Թէրանում Պր. Յաքէթ Սաչատրեանի մօտ ։ Թաւրիզում Պ. Պ Ալէք Բարաեանի և Յովսէփ Յովհաննէսեանի մօտ ։ Սալմաստ Հեղինակի մօտ ։

Արտասահմանում—Եգիպտոս—Իսկուարի. Փաշեան—Ալէքսանտրիա. Ամերիկա.—«Հայրենիք» խմբագրատուն (Պոսթմեն) Պուլկարիա. — «Շարժում» խմբագրատունը—Վառնա

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ռուսուց ծխախմբու Բասմաճեանի քով կը ծախուին Եւրոպ. Հայ Առանողական Միութեան հրատարակած Հայաստանի Բարեկէցներ. Ստարքաղաքներէն ստանալու համար 1.30 սանգիմ պէտք է զրկել ։

ОТГОВОРНИКЪ

Мурадъ Ераносянъ

Печатница „Взаимность“ Варна